

II. tečaj
1849.

V četertik 1. listopada.

18. list
II. polovice.

Hhči na grobu matere.

(Potočnikova pesem.)

Srota, srota! ne zaspim;
Polnoči mi ura bije,
Groza, strah me je samije; —
K materi na grob bežim.

Na grobéh je tma nocój,
Zvezde gost oblak pokriva,
Solz potok oči zaliva;
Grob ošlatam pod seboj.

Mati! mati! kje ste vi?
Groba noč vas je požerla,
V zemlje merzli dom zaperla!
Vaš otrok na njem medlí.

Oh! zastonj je hčere stók!
Čmu li mutaste merliče
Zapušena srota kliče?
Groba ne predère jok.

Pridi, matern duh meglén!
Te objeli se vzdigujem,
V černo noč roke stegujem,
In objamem — križ lesén.

Križ! te kušnem, sveti križ!
Znamnje mojga odrešenja,
Znamnje večniga življenja!
Noč duhá mi razjasniš.

Na te, srota, se oprém,
Kažeš 'z groba na zvezdiše;
Gor' naj duh zgubljenih iše;
Upljivo se gôr' ozrém,

Žalovála več ne bom;
Le skoz támne groba vrata
Se odprè nam hiša zlata,
Večniga življenja dom.

Pridni Jakec.

Jakec je imel revne in uboge stariše. Oče so znali jerbasčkeke plesti, in s tem malim zaslužkam so imeli celo družinico preskerbeti in preživiti. Jakec je bil nar starji sinek. Rad je vbogal, molil in v šolo hodil. Kav mu je pa časa čez šolo ostajalo, je očetu pri pletenju jerbasčekov pridno pomagal. Precej čed-

no je že znal plesti. Tudi pri sosedu so imeli fantiča, ki je bil tudi Jakcove starosti. Tonče mu je bilo ime. Doma so bili premožni in bogati, ediniga sinka so imeli, zato so ga pa tudi preveč in čez vso mero ljubili. Kar koli se je le zmisлил in spomnil, je moglo veljati in obstati. Tonče je le na igrače misлил in se na bogatije zanašal, učenje in pridnost mu je bila le malo pri sercu. — Nekiga dne gre Jakec do bližnjiga broda proti morju za jerbasčkeke šibic in tertic rezat. Tudi sosedov Tonče gre ž njim. Ta med tem ko Jakec protje reže, ribe lovi, in se tako okoli vode kratkočasi. Ko je Jakec že precej eno butarico šibic narezal, se hočeta na pot proti domu podati. Pa, oj joj! dva černa moža planeta nad fantina, ju popadeta in s sabo vlečeta. Morska tolovaja sta bila in fantiča morata, če sta se tudi ypirala, ž njima na barko. Noben jok, nobena reč ni nič pomagala. Mogla sta iti, mogla sta zapustiti domačo zemljo brez upanja še kedaj viditi svoje drage stariše. Fantiča vsa trepetajoča ne vesta, kaj se bo zdaj ž njima godilo. Molita in Boga za rešenje prosita. —

Barka je hitro odrinila, in kmalo ni bilo nobene goré, nobene planjave več viditi. Vse je bilo ptuje in neznano, le solnce je bilo še domače. — Na enkrat se zdaj nebo sčerni, strašen grom in vihar po morju grozovito pribuči. Barka se vzdiguje in po valovih ko lahko listje strašno premetuje. Vse v barki je v smertnim strahu in trepetu. Vihar le hujše pirtiska, in tresk! zabruši neznano po barki. Zadela se je ob škalo, in razdrobljeno je vse. Blago in ljudje, vse je bilo po morju. Kdor se more za kako desko prijeti, še plava, drugo je bilo pa vse vtopljeno. Tudi Jakec in Tonče se primeta in okleneta neke razbite deske in s čudno božjo pomočjo priplavata srečno do subiga kraja. Ko se tukaj okoli sebe ozirata, vidita veliko černih ljudi, kateri jima na protij hité. Kaj bo zdaj! si mislita fanta, kaj bodo ti černi ljudje z nama storili, ki naju ne poznajo?

Jakec, ki je bil priden in znajden fantiček, se ni dolgo pomisljeval. Hitro vreže nekaj šibic, se vsede

in začne jerbasček spletati. Mislil je: Divjaki, ko bodo vidili, da sim pridni in da rad delam, mi ne bodo nič žaliga storili. Vsi so radovedni okoli njega stali, vsi, žene in otroci, vse je bilo skup. Ko je bil jerbasček končan, vstane Jakec, se ponižno priklone in ga podá vikšimu iz med okoli stoječih. Vsi stopijo zdaj skup in gledajo lepi jerbasček. Čuden se jim je zdel, nikoli še niso nič takiga vidili. Vsi bi bili zdaj radi take jerbasčke imeli. Odločili so mu čedno kočico, prinesli so mu tudi lepiga in dobriga sadja, previdli so ga zdaj z vsim potrebnim. Dobro se mu je godilo. Jerbasčke jim je pletel, za živež mu ni bilo več treba skerbeti. Zamorci pa zdaj tudi kmalo zapazijo, da drugi fantič, ki je z Jakcam, Tonče namreč, nič takiga, kot Jakec, delati ne zna. Tudi Tončetu divjaki zdaj šibic prinesejo in ga silijo delati. Ali, Tonče, ki je manj, kot nič znal, se ne ve nikakor dela lotiti. Jeza prime zdaj černeže, Tončeta začnejo pabati in suvati. Clo vmorili bi ga bili, ko bi ne bil pridni Jakec za njega prosil. Naglo se je mogel zdaj tudi Tonče dela poprijeti in učiti. Šibice je rezal in tako Jakcu za blapca služil. Tudi svoje boljše oblačilo je mogel zdaj Tonče Jakcu dati. Tako so ga zamorci naverli.

Čez nekoliko let sta se zopet z neko kupčevavsko barko na svoj dom pripeljala, in potlej še dolgo in veselo pri svojih stariših živela. Velikrat je Jakec svojim tovaršem zdaj pridnost in delo priporočeval, velikrat je lepi pregovor ponovil, ki pravi:

„Prebrisana glava in pridne roke
So boljše blago, kot zlate gore.“

Poslovenil A. Praprotnik.

Kolomb najde Ameriko,

(Dalje.)

Pa kmalo se Kolombovih pajdašev velika nevolja poloti. Le zato so šli namreč ž njim, ker so menili, da se na novim svetu zlato kar spred nog grabi. Ali treba je bilo tudi delati in več težav prenesti. Veliko se jih je zatorej prec na Špansko vernilo. S tem so se maševali, da

so novo deželo in Kolomba z naj gerjimi lažmi černili in opravljali. Takim lažem ni vedil Kolomb bolje v okom priti, kot s pošiljanjem nezmernih zakladov zlatá španski-mu kralju in kraljici.

Vse zlato, kar so ga zamogli le dobiti, je vkažal na kup znositi. Ker so pa Španci otočanam s silo jemali in jih pretepali, če so jim branili, se nesrečniki spuntajo. Zdaj gre Kolob z dve sto pešci, dvajsetimi konjiki in dvajsetimi velikimi psi nad-nje. Tmò divjih revežev ž njimi razkropí. Preplašeni dajejo zdaj Špancam vse, kar le hočejo.

Med tem pride kraljev poslanec gledat, kako se Kolomb kaj obnaša. Bil je pa velik sovražnik Kolombov. Kolomb si tedaj misli: Bolje je, da se grem sam pred kralja opravičit. Kralj pravi sicer, da je Kolomb nedolžin; pa je vender skoraj leto preteklo, preden mu potrebne ladje za tretje potovanje dá. Za naselnike mu izročí množico naj večjih hudodelnikov, da bi ondi rudo kopali. Ta svojeglavna družina je pozneje Kolombu veliko želča (žolča) zavdala.

30. dan majnika 1498 je bilo, ko se je Kolomb tretjič na dolgo pot proti novimu svetu podal. Ta krat je še bolj proti jugu veslal, kot drugič. Najde „Trinidad“, velik otok, poslednjič pa terdnjo zemljo Amerike.

Nato se verne na svoj naj bolj ljubljeni otok „Hajti.“ Tukaj je bil njegov brat sozidal mesto „Št. Domingo“, po naše „Sveti Dominik.“ S selišem pa je bila pri vsim tim žalostna. Otočani so bili namreč po španski nevsmljenosti k ojstrimu maševanju prisiljeni. Razdero Špancam vse njive in polja ter jim vzamejo ves živež. Kolomb ni mogel drugači sprave narediti, kakor tako, da je vse polje med Špance razdelil in vsakimu več otočanov za sužnike dal, ki so mogli zdaj svojo poprejšnjo lastnino posiljenim brezserčnim gospodarjem obdelovati.

(Dalje sledi.)

Kert, koristna žival.

Marsikteri kmetovavec kerta sovraži in mu po živ-

ljenju streže, ker ga naj večjiga sovražnika svojih travnikov ima. Pervič, pravi, mi travi korenine spodjeda, da vsahnejo; drugič gerde kertine izrije, da kosec potem še kositi ne more. Tedaj le po kertu! Ravni kert! saj si že tako bolj kot na pol slep; naj te kmetovavec vbije, po tlej pa ne boš kar nič vidil. Jaz pa vidim, da ni drugači, da se moram jaz za te potegniti in tiste hude ljudi prepričati, da so te po krivim k smerti obsodili, — da nisi ti njihov sovražnik, marveč njih prijatelj.

Pervič, nima kert takih zob, kot živali, ki travo žró, tedaj ne more travi nobenih korenin spodjedati. Drugič, niso najdlji v želodcu razparaniga kerta zarés še nikoli trave, ampak take črve, iz katerih se po tlej kebri narede, kakor tudi druge, ki pod zemljo lazijo in travi koreninice spodjedajo. In glejte, take škodljive črve kert pod zemljo lovi in požira. Kaj je tedaj kert kmetovavec sovražnik ali prijatelj? Mladi bravci, ki bote kje kedaj kmetovavci, pridno grablje v roke, da se kertine razgrebejo. S tem ne bote toliko zamudili. Kertu pa, ako bote kje kteriga vidili, se odkrite in globoko priklonite. Se ve, da bi bilo boljše, ko bi kert kertin ne delal; ali če že moraš škodo terpeti, ktera ti je ljubša, manjša ali večja? Mislim, da manjša. Rajši zgubim petico, kot dve. J. N.

Kako na Serbskim merliče pokopavajo.

Serbi na Turškim ne pokopavajo merličev tako kot Turki prec po smerti, ampak še le drugi dan. Merliča neso ali peljejo v odperti trugi. Spremlja ga človek, ki za njim bolj veka kot joka in pa pop. Tako imenujejo duhovna. Vojšake pokopujejo ponavadno s sablo in handžarjem (velikim nožem). Hajduki jim dajejo tudi tobaka in pipo za tobak piti v jamo.

Preden merliča s pokrovom pokrijejo, ga polijejo križem po persih z vinam in oljem. Potem molijo in pijejo za dušo pokojniga. Nato ga zasujejo in okoli groba cvetlice vsejejo.

Tretji in sedmi dan pridejo pokojniga obiskat. Do sedmiga leta ga obiskujejo v raznih odlogih. Izkopljejo večkrat njegove kosti in jih spet zakopljejo. Vsako ljudstvo ima pri pokopávanju svojih rajnikih kakšno posebno navado, ki je drugim včasí smešna, njemu pa sveta.

S e r c e .

Serce sleherne živali, ki ga ima, je okroglasto, z eno dvema, tremi ali štirimi prazninanimi ali votlinami v sebi. Tim prazninam pravijo predalčki in preddvorčki. Naj bolj popolnoma serce ima dva predalčka in dva preddvorčka. En predalček in en preddvorček sta na desni strani serca, en predalček in en preddvorček pa na levi. Tako serce imajo le človek, vse druge doživne živali, in pa ptice. Sercu z dvema polovicama, pravijo učeni dvojnató serce.

Kače, kušarji ali zelenci, želve ali črepahé imajo samo levo polovico serca z dvema preddvorčkama.

Žabje in ribje serce ima samo en predalček in en preddvorček.

V raku najdemo še neko serčice, v drugih živalicah nobeniga.

Podlesk *), strupna cvetlica.

Podlesk, čemerika, ušivec ali golobnjak, lepa višnata roža, ki jesen po travnikih gostó cvetè, peresa pa prihodno v igred (pomlad) požene. Ima korenje pol drugi pale polgo, zgorej tanko, spodej tolsto, grozno strupno. Perje tudi živini škoduje. Pridni gospodarji ga potrebiyo.

Blizo Dunaja ste dve deklici zernje iz mešičkov podleska zobale. Mlajša deklica jih je pet takih mešičkov pojedla, in je med strašnimi bolečinami čez 10 ur vmerla; starejša je pa le tri pozobala, katero je tudi zdravitelj smerti otel. — Stariši, sodite sami, kako da je nevarno z

*f Herbstzeitlose.

podleskam uši moriti! Verjamite mi, da strup tudi skozi kožo šine, in življenje vkrati!

(Zdravo telo nar boljši blago.)

Voda. Morje. Jezero. Ribnik. Studenec. Potok. Reka. Sušica. Toplice.

Vodo različno imenujejo. Veliko morje je tista nezmerna, preširoka voda, ki okrog naše zemlje leži. Veliko morje se razdeli v 7 poglavitnih delov, ktere naravnost morja imenujejo. Jezero pravijo manjši množini vode, ki jo po natori okrog in okrog suha zemlja obsega. (Toraj nima odtoka, k večjim pod zemljo.) Ako ljudje tako vodo (za ribji lov) nalaš napeljejo, ji velijo ribnik. — Studenec, tudi vrelec, pravijo vodi prec pri izvirku. Potok je voda, ki jo stori več studencov, ki se stekajo. Reka je voda, ki jo stori več potokov. *) Sušica, tudi suha ali suhor, velijo vodi, ki le o velikim dežju pridere, potem se pa kmalo posuši. Toplice pravijo gorko izvirajoči vodi, kakor že beseda pové.

Vsakdanji pogovori v slovenskim in ilirskim jeziku.

VI. Splošni razgovori.

Po slovensko.

Po ilirsko.

<p>Ne zamerite, ali mi bi ne hoteli povedati, kje da so šole?</p> <p>Nočem vam dalje nadleže delati.</p> <p>Kaj že greš?</p> <p>Kaj se ti tako mudí (hiti)?</p> <p>Moram iti. Imam še veliko opraviti.</p> <p>Kako se temu po ilirsko pravi?</p> <p>Ali ste se (kaj) dobro imeli?</p> <p>Kako pa! prav dobro smo se imeli.</p>	<p>Oprostite, nebiste - li mi hoteli kazati, gdě su škole?</p> <p>Neću Vam dalje neprilike činiti.</p> <p>Zar več ideš?</p> <p>Zar ti se tako hiti?</p> <p>Moram iti. Imam još mnogo poslova.</p> <p>Kako se ovo ilirski zove?</p> <p>Jeste - li se dobro zabavljali?</p> <p>Nego! slavno smo se zabavljali.</p>
--	--

*) „Strom“ tudi reka. Posebne besede nimamo; pa je tudi treba ni. Mi smo pri razdelitvi za eno stopnjo poprej obstali, kakor Nemec od razumka „Strom“ dalje ne gre, če je tudi mogoče. Ko bi pa bilo ravno treba, bi imeli reči nekija, kakor deklina (veliko deklet).

Po slovensko.

Kaj si tako zamišljen?
 Ne, da bi se ti bila kakšna nesreča pripetila.
 Moj Bog! da bi se tako ne bila.
 Kaj praviš?
 Jaz nič ne pravim.
 Zdaj vidim, da se šališ (špasaš).

Po ilirsko.

Što si tako zamišljen?
 Da ti se nije koja nesreća pripetila.
 Bože moj! da se tako nije.
 Što veliš?
 Ja ništa ne velim.
 Sada vidim, da se šališ.

(Dalje sledi.)

Šegetanje nevarna reč.

Vojšak, ki ga je pajdaš šegetal, na enkrat zakriči: Za božjo voljo pomagajte. Vojšak leži bled na postelji, ne gleda, ne diha. Oblačilo mu slečejo, ga po persih in podplatih s kertačo dergnejo, merzle vode mu v obraz brizglajo. Počasi je spet k življenju prišel. — Sploh je znano, da je neki mož več svojih žen s šegetanjem vporabil. S poviškom je po podplatih šegetal, dokler jih je bilo konec. Pa kar se ne stori, se ne zve. Prejel je plačilo.

Kratkočasnica.

(Nekoliko z ilirsk. oblik.)

Nekadaj so imali kralji i cesarji blazne ali norce, ki jim so rekli dvorski blazni, da so jim čas kratili. Tak je bil i Jovan Paleček. Ta je bil s kraljem na gostjah. Na njegov stol so postavili drobne ribice, ostalim gostom pak same karpe i ščuke dali. Nad tim se Palaček razluti.¹⁾ Jemal je jedno ribico za drugoj i nosil jih k uhu (ušesu), kakor da bi hotel od njih kaj soznati.²⁾ — Kralj gledé nanj, ga začuden vpraša: Palaček! kaj se morebiti z ribami pomenaš? Odgovori Paleček: Moj otec³⁾ je bil ribič i vtopil se v reci.⁴⁾ — Prašam tedaj te ribice, jeli kaj od njega znado, pak velijo, da jim ni od toga nič znano, kajti so še mlade; ako bi pak vprašal starije ribe na vašej mizi, iste⁵⁾ — hi meni zamogle naj bolje povedati. Komaj to gosti začujedo, dado Palečku valje⁶⁾ — naj vekših rib, kterih pa on nije k uhom, nego v usta vtikal.

1) Razluti, razjedi, razjezi; — 2) soznati, zvediti; — 3) otec, oče; — 4) v reci, v reki; — 5) iste, tiste; — 6) valje, prec, koj,